

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Галина Бунджулова „Езиковата социализация в ранната детска възраст и комуникативното взаимодействие възрастни – деца (социопрагматични аспекти)“, представен за защита с цел получаване на образователната и научна степен “доктор” по научна специалност

2.1. (Филология – Български език)

от доц. д-р Красимира Алексова, Катедра по български език, СУ „Св. Климент Охридски“

На първо място бих посочила, че рецензираният текст представлява труд, който завършва дългогодишни наблюдения върху общуването между възрастни и деца, при това насочени към езиковата социализация в ранна детска възраст – тема, която е и езиково, и социално значима. Основен обект в дисертационния труд не е едноаспектно явление, а двустранен процес, интеракция – комуникативното взаимодействие между деца и възрастни в периода на активно езиково усвояване. Именно целенасоченият избор на Г. Бунджулова да изследва речевата интеракция е предположил в структурата на дисертационния труд да се открият три важни за целите на труда глави: „Езиковото формиране в ранна детска възраст“ (II глава), „Baby talk – конврсационен анализ“ (III глава) и „Комуникативните роли „адресант“ и „адресат“ във вербалното общуване между възрастни и деца“ (IV глава), които представят различни аспекти на това взаимодействие.

Дисертационният труд е разгърнат на 184 страници и включва уводна част, 4 глави, заключение, три приложения, списък с приносите, списък с публикациите на авторката по темата. При създаването на текста на дисертационния труд авторката се е опирала на 108 цитирани библиографски източника.

В уводната част Галина Бунджулова стегнато, но изчерпателно и достатъчно целенасочено и еднозначно е дефинирала обекта, предмета, целите и задачите на изследването си. Смятам, че частта от увода, представяща хипотезите, чиято верификация е основна задача за изследователката, не само представя основни за труда допускания, не само го структурира, но и разрешава на читателя да проследи целенасочено доказването или отхвърлянето на тези хипотези.

В дисертационния труд ясно са заявени теоретичните позиции, от които изхожда авторката при аргументирания избор на подходи към езиковото развитие на детето – това са възгледите на Пиаже, Виготски и Поршев. Акцентът е поставен върху отношенията мислене : реч, и най-вече върху „функциите на речта за развитието на детското мислене“ (с. 12), като се отчита ролята на обкръжаващата среда и предметния свят. Несъмнено избраната теоретична позиция дава възможност успешно да бъдат реализирани поставените в дисертацията цели – да се изследва комуникативното взаимодействие между възрастни и деца в ранна възраст като езиков и социален феномен.

Напълно мотивирано тези изходни теоретични постановки за езиковото развитие на детето са обвързани във втората част на дисертационния труд с изясняване на базисни понятия, които са необходими за очертаване на спецификата на комуникативното взаимодействие, напр. комуникативна ситуация, комуникативен акт, речев акт, асиметричност на комуникативното взаимодействие, лингвистичен капитал, езикова игра и др. В третата част основните теоретични принципи на конверсационния анализ са аргументирано конкретизирани спрямо обекта на изследване в дисертационния труд. Авторката обвързва етнометодологическия подход (като на Гарфинкъл) и конверсационния анализ (в разбиранията на Сакс, Шчеглов, Джеферсън), което дава възможност за пълнота на наблюденията, анализите и обобщенията.

От съществена значимост за един труд, който заявява социопрагматична насоченост, е експерименталната част. В Трета глава през призмата на конверсационния анализ, който дава възможност на авторката да изследва специфичната асиметрия в комуникацията между възрастни и деца, се представя и се коментира естествен лонгитуден експеримент в четири семейства. Те са избрани поради относителната им хомогенност в езиково, културно и социално отношение, което дава възможност да се наблюдава комуникативната интеракция родители – деца при сравнително еднакъв икономически, социален, културен и лингвистичен капитал. Намирам това решение за напълно обосновано от гледна точка на целите на дисертационния труд, акцентиращ върху социопрагматиката, а не върху социално обусловената вариативност в общуването родители – деца в периода на активно езиково усвояване.

Чрез проведения от Г. Бунджулова лонгитуден експеримент не само се търсят механизмите на детската езикова социализация, но и се представят емпирични доказателства и обобщения за наличието на типове диалози според

последователностите, започващи с въпрос или искане за действие. Едно от важните наблюдения е свързано с постепенното оформяне на структурата на диалога в общуването между деца и възрастни. Проследяването на последователностите в диалога води до извода за проявата на тенденции за диференциация на позициите и наличие на преференциални структури в тях.

Експерименталният материал е дал на авторката подтик да потърси причините, водещи по усложняването или опростяването на диалога между родители и деца в ранна възраст. Наблюденията на Г. Бунджулова отвеждат към спецификата на видовете въпроси от прагматична гледна точка. От особена важност са както анализите, така и изводите за особеностите на т.нар. непредпочитани реакции: предлагане на обяснения, вмъкване на последователности с уточняващи въпроси, поява на т.нар. неотговори, на корекции от страна на възрастните, въвеждане на т.нар. предискане.

Моите изследователски интереси предопределиха подчертаното внимание, с което подходих към онази част от дисертационния труд, в който комуникативното взаимодействие между възрастен и дете е разглеждано като специфична „езикова игра“ (по Витгенщайн) чрез акцент върху ролевите позиции и механизмите на предаване и поемане на ролята на в разговора. Именно този акцент разкрива начина, по който авторката разбира конкретните изяви на езиковата социализация на детето в ранна възраст. Напълно споделям виждането на Г. Бунджулова, че усвояването на ролята „адресат“ и по-късно „адресант“ са ключови моменти в този процес, че особено значими са периодите на експоненциално нарастване на въпросителните изказвания на детето към възрастните, както и появата и закрепването на обръщението, фиксиращо ролята в комуникативното взаимодействие.

В този зрял труд авторката ясно представя във всички части своите допускания, обобщава подходящо основните си тези, води постепенно читателя към изясняване на възгледите и емпиричните данни. Изведените приноси – с. 173 – 174, напълно отговарят на постиженията, които откривам в текста на дисертационния труд.

Авторефератът представя адекватно и вярно всяка от частите на дисертацията.

Въз основа на безспорните достойнства на дисертационния труд „Езиковата социализация в ранната детска възраст и комуникативното взаимодействие възрастни – деца (социопрагматични аспекти)“ убедено смятам, че на Галина Бунджулова може да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ и ще гласувам за това решение.

14.03.2015 г.

Красимира Алексова